

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง "บทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ในการทำงานสหวิชาชีพ : ทักษะของนักสังคมสงเคราะห์และสหวิชาชีพ" นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์บทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ในการทำงานสหวิชาชีพในระดับจุลภาคและมหภาค (ทั้งการให้บริการโดยตรงและโดยอ้อม) ในองค์กรต่าง ๆ สำรวจความต้องการและปัญหาอุปสรรคในการแสวงหาบทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ในการทำงานสหวิชาชีพ เสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาบทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ดังกล่าว ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และกว้างขวางต่อไปจนเป็นที่ยอมรับของสหวิชาชีพอื่น ๆ การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาจากแหล่งข้อมูลทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิ ด้านข้อมูลปฐมภูมินั้น ได้ทำการศึกษาโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ แบบสอบถามแบ่งเป็น 2 ชุด ๆ แรกเป็นแบบสอบถามสำหรับนักสังคมสงเคราะห์เป็นผู้กรอก ชุดที่ 2 สำหรับสหวิชาชีพเป็นผู้กรอก โดยส่งแบบสอบถามไปยังหน่วยงาน 40 แห่ง ๆ ละ 10 ชุด นักสังคมสงเคราะห์ 5 ชุด สหวิชาชีพ 5 คน ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง ได้แบบสอบถามกลับคืนมาทั้งสิ้น 382 ชุด เป็นนักสังคมสงเคราะห์ 184 คน (ร้อยละ 48.2) และสหวิชาชีพ 198 คน (ร้อยละ 51.8) และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติ คือร้อยละ (Percentage) และทำการเปรียบเทียบทางสถิติด้วยการทดสอบ t-test เพื่อเปรียบเทียบความรู้ ความเข้าใจ ความต้องการ การแสวงหาบทบาท และปัญหาอุปสรรคในการแสวงหาบทบาทในการทำงานสหวิชาชีพของทั้งสองกลุ่ม แล้วทำการเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ประกอบตาราง

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งนักสังคมสงเคราะห์และสหวิชาชีพส่วนมากเป็นหญิงมากกว่าชาย ในอัตราส่วนรวมระหว่างหญิงต่อชายประมาณ 5 : 1 ทั้งสองกลุ่มมีอายุระหว่าง 30-39 ปีมากที่สุด จบการศึกษาระดับปริญญาตรีเป็นส่วนมาก (ร้อยละ 58.1) นับถือพุทธศาสนาเป็นส่วนมาก นักสังคมสงเคราะห์และสหวิชาชีพส่วนมาก (ร้อยละ 83.7 และ 85.4 ตามลำดับ) ทำงานในหน่วยงานของรัฐบาล ที่เป็นสถานพยาบาล นอกนั้นเป็นแพทย์ นักจิตวิทยา นักกายภาพบำบัด นักอาชีวศึกษา นักจัดกิจกรรม ครู นักกฎหมาย นักดนตรีบำบัด และอื่น ๆ ทั้งสองกลุ่มมีอายุเวลาในการปฏิบัติงานจนถึงปัจจุบันไม่เกิน 10 ปี และส่วนใหญ่เคยมีประสบการณ์ในการทำงานสหวิชาชีพ

ในด้านความรู้/ ความเข้าใจในการทำงานสหวิชาชีพนั้น ในภาพรวมนักสังคมสงเคราะห์มีความรู้ความเข้าใจ โดยเฉลี่ยมากกว่าสหวิชาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.001 อาทิ ในด้านความหมายของการทำงานสหวิชาชีพ ที่มาของทีมสหวิชาชีพ ระดับการทำงานสหวิชาชีพ (ทั้งระดับจุลภาคและมหภาค) และลักษณะของการทำงาน (แบบองค์รวม) (ระหว่างร้อยละ 90 - 97) และระหว่างร้อยละ 70 - 90 มีความรู้ความเข้าใจว่าการทำงานสหวิชาชีพต้องอาศัยการประสานงาน แต่มิใช่สามารถประยุกต์ ในการปฏิบัติงานได้เฉพาะระดับจุลภาคเท่านั้น

ในด้านบทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ในการทำงานสหวิชาชีพนั้น ในระดับจุลภาค โดยภาพรวม นักสังคมสงเคราะห์มีความเห็นด้วย โดยเฉลี่ยมากกว่าสหวิชาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.001 อาทิ ทั้งสองกลุ่มเห็นด้วยว่า นักสังคมสงเคราะห์เป็นผู้ร่วมแก้ไขปัญหา การให้บริการระดับจุลภาค เป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนชี้แนะ เป็นผู้ร่วมประชุมปรึกษาในงาน Case-conference ของทีม เป็นผู้เชื่อมโยงระหว่างผู้รับบริการและทรัพยากรในชุมชน เป็นผู้ให้ข้อมูล ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้รับบริการทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ แก่ทีมสหวิชาชีพ เป็นต้น

ในด้านบทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ ในการทำงานสหวิชาชีพระดับบุคคล ครอบครัว และระดับกลุ่ม (ซึ่งเป็นระดับจุลภาค) ในภาพรวมนักสังคมสงเคราะห์เห็นด้วยมากกว่าสหวิชาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.001

ส่วนในระดับมหภาค นับตั้งแต่การให้บริการทางอ้อมในระดับชุมชน ระดับบริหารงาน รวมทั้งการวิจัยนั้น โดยภาพรวมนักสังคมสงเคราะห์เห็นด้วยมากกว่า สหวิชาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ด้านความต้องการในการแสวงหาบทบาทในการทำงานสหวิชาชีพนั้น โดยภาพรวม พบว่า นักสังคมสงเคราะห์เห็นด้วยมากกว่าสหวิชาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.001 อาทิ นักสังคมสงเคราะห์ต้องสร้างภาพพจน์ที่ดีเกี่ยวกับบทบาทของวิชาชีพสังคมสงเคราะห์จนเป็นที่ยอมรับของสหวิชาชีพอื่น ต้องกระตุ้นให้ผู้บริหารตระหนักในความสำคัญ ความจำเป็น และคุณค่าของการทำงานสังคมสงเคราะห์เชิงสหวิชาชีพ เป็นต้น

ด้านปัญหาอุปสรรคในการแสวงหาบทบาทในการทำงานสหวิชาชีพนั้น ในภาพรวม นักสังคมสงเคราะห์ และสหวิชาชีพมีความคิดเห็นในประเด็นปัญหาอุปสรรคในการทำงานของนักสังคมสงเคราะห์ไม่แตกต่างกัน นักสังคมสงเคราะห์และสหวิชาชีพไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 เห็นว่า การทำงานตามบทบาทเชิงสหวิชาชีพมีปัญหาอุปสรรค คือ ขาดการสำรวจและวิจัยเกี่ยวกับการทำงานสหวิชาชีพอย่างจริงจัง หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนขาดการกำหนดคนโยบาย และการวางแผนร่วมกันในการทำงานสหวิชาชีพ ขาดงบประมาณในการสนับสนุนการทำงานและพัฒนางานสหวิชาชีพ ผู้บริหารชั้นสูงขาดความรู้ ความเข้าใจในด้านนี้ นักสังคมสงเคราะห์ขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับวิชาชีพของตน ขาดเทคนิคในการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ ขาดความชำนาญและประสบการณ์ในการทำงานสหวิชาชีพ มีข้อขัดแย้งส่วนตัวระหว่างนักสังคมสงเคราะห์และสหวิชาชีพ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะต่อรัฐบาล

(1) รัฐบาลควรกำหนดเป็นนโยบายแห่งชาติในการส่งเสริมการทำงานสังคมสงเคราะห์เชิงสหวิชาชีพและมีแผนระดับชาติและระดับรัฐบาลรองรับด้วย โดยมอบหมายให้หน่วยงานต่าง ๆ รับไปปฏิบัติอย่างเคร่งครัดและจริงจัง

(2) รัฐบาลควรจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนและพัฒนาการทำงานเชิงสหวิชาชีพอย่างเพียงพอ

(3) รัฐบาลควรส่งเสริมและพัฒนานักสังคมสงเคราะห์และสหวิชาชีพต่าง ๆ ที่ทำงานร่วมกันในลักษณะสหวิชาชีพให้สมบูรณ์ทุกรูปแบบมากยิ่งขึ้น

(4) รัฐบาลควรส่งเสริมให้ผู้บริหารตระหนักในความสำคัญ และความจำเป็นของการทำงานสังคมสงเคราะห์เชิงสหวิชาชีพ มอบหมายให้ผู้บริหาร / ผู้จัดการรับนโยบายและแผนระดับชาติไป ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

2. ข้อเสนอแนะต่อผู้บริหาร และต่อหน่วยงาน/องค์การ

(1) ผู้บริหารในหน่วยงานทุกประเภทควรส่งเสริมให้มีการกำหนดนโยบายและวางแผนการทำงานเชิงสหวิชาชีพระดับชาติและระดับรัฐบาลอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 และแผนพัฒนางานสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) และควรกำหนดนโยบายและวางแผนระดับองค์การ/ระดับปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับแผนระดับชาติ

(2) ควรจัดสรรงบประมาณเพื่อการปฏิบัติงานเชิงสหวิชาชีพอย่างเพียงพอ

(3) ควรสนับสนุนและพัฒนาบุคลากรที่ปฏิบัติงานเชิงสหวิชาชีพ โดยการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ทักษะ/ประสบการณ์ ด้วยวิธีการต่าง ๆ

(4) ผู้บริหารควรมีความรับผิดชอบในการบริหารงานเชิงสหวิชาชีพทุกขั้นตอน

3. ข้อเสนอแนะต่อนักสังคมสงเคราะห์

(1) นักสังคมสงเคราะห์ควรมีการผลักดันให้รัฐบาลมีนโยบายและแผนตลอดจนกฎหมายใหม่ที่เอื้อต่อผู้ปฏิบัติงานในลักษณะสหวิชาชีพ

(2) ควรจัดทำโครงการที่เกี่ยวข้องกับการทำงานเชิงสหวิชาชีพ เพื่อเสนอผู้บริหารชั้นสูงพิจารณาจัดสรรและอนุมัติงบประมาณเพื่อดำเนินงานอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม

(3) ~~นักสังคมสงเคราะห์ควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาบทบาทของตนเองทั้งระดับจุลภาคและมหภาค โดยมีบทบาทเป็นผู้ส่งเสริม สนับสนุน ชี้นำ (Enabler) ผู้แก้ไข ป้องกันปัญหา~~ ^(๓๑) ~~ระดับจุลภาค~~ ^(๓๒) ~~ผู้ร่วมประชุมปรึกษาในงาน Case conference ของทีมสหวิชาชีพ ฯลฯ และควรแสดงบทบาทอย่างเต็มศักยภาพ โดยเฉพาะบทบาทในการติดตามประเมินผลการให้บริการ โดยตรงในการให้การศึกษาความรู้ การประสานงาน และการริเริ่มก่อตั้งทีมสหวิชาชีพ การประชาสัมพันธ์ การพิทักษ์สิทธิและผลประโยชน์ของผู้รับบริการ~~ ^(๓๓) ~~ครอบครัว กลุ่มของนักสังคมสงเคราะห์ สหวิชาชีพและผู้เกี่ยวข้อง การกระทำทางสังคมและการวิจัย~~

4. ข้อเสนอแนะต่อสหวิชาชีพ

(1) สหวิชาชีพควรมีส่วนร่วมและร่วมมือในการกำหนดบทบาทหน้าที่ของนักสังคมสงเคราะห์ และสหวิชาชีพในการทำงานสหวิชาชีพในหน่วยงานต่าง ๆ อย่างชัดเจน เป็นรูปธรรม สามารถปฏิบัติตามบทบาทนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

(2) ควรศึกษาและทำความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองและของกลุ่มอื่น ๆ อย่างถ่องแท้เพื่อผลเลิศในการปฏิบัติงานเชิงสหวิชาชีพอย่างเคียงบ่าเคียงไหล่กับนักสังคมสงเคราะห์

(3) ควรมีภาพพจน์ที่ดีต่อนักสังคมสงเคราะห์ เข้าใจบทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ ร่วมกันคิด ร่วมทำงาน และร่วมแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดจากการปฏิบัติงานเชิงสหวิชาชีพอย่างรวดเร็ว ทันท่วงที การณ์และสถานการณ์

(4) ควรเริ่มส่งเสริมการจัดตั้งเครือข่ายขององค์กรที่ทำงานสังคมสงเคราะห์เชิงสหวิชาชีพในหน่วยงานทุกระดับในประเทศไทย และขยายไปต่างประเทศด้วย

5. ข้อเสนอแนะต่อสถาบันการศึกษาสังคมสงเคราะห์และสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

ควรแทรกหัวข้อการทำงานเชิงสหวิชาชีพลงในหลักสูตรการศึกษาทั้งระดับปริญญาตรี โท และเอก (ถ้ามี) ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษามีความรู้ ทักษะ (เจเนคติ) และทักษะในการ ทำงานสหวิชาชีพ ควรจัดการฝึกอบรมด้านการทำงานเชิงสหวิชาชีพอย่างเป็นระบบ ควรจัดสัมมนาทางวิชาการหรือการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ด้านการทำงานสหวิชาชีพ

ผู้วิจัยจะพยายามรับฟังข้อคิดเห็น หรือข้อมูลสะท้อนกลับจากผู้อ่านผลงานวิจัยชิ้นนี้ และจะพยายาม นำข้อเสนอแนะจากนักสังคมสงเคราะห์และสหวิชาชีพที่ตอบแบบสอบถามไปส่งเสริมให้เกิดการดำเนินการ อย่างเป็นรูปธรรมและเป็นการกระทำ (Action) ที่เป็นไปได้ในการปฏิบัติเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ทุกฝ่ายต่อไปอย่างจริงใจและจริงจัง